

VYBRANÉ TEORIE OSOBNOSTI

KAREN HORNEYOVÁ (1885-1952)

- ◉ interpersonální teorie, kulturní psychoanalýza - vychází z psychoanalýzy, ale zdůrazňuje sociální prvky v růstu a zrání jedince (čímž navazuje na Adlera)
- ◉ rozvíjení specifík ženské psychologie, prosazování rovnosti žen ve společnosti
- ◉ odmítá Freudovu myšlenku vrozené fyziologické méněcennosti (závist penisu), podřízené postoje žen jsou výsledkem dlouhodobě působících sociálních a kulturních vlivů

ZÁKLADNÍ ÚZKOST DÍTĚTE

- ◉ Úzkost dítěte nevzniká sama sebou, je vyvolána dospělými - někdy nevhodným chováním (panovačnost, hyperprotektivita, popudlivost, náročnost, shovívavost, pokrytectví...), někdy nepochopením dítěte proudu rozporuplných sdělení ze světa dospělých
- ◉ Dítě se cítí osamocené, bezmocné, dostává se do úzkosti a snaží se ji překonat
- ◉ K překonání základní úzkosti a získání pocitu bezpečí využívá dítě interpersonálních vztahů

VZTAHY S DRUHÝMI LIDMI

- Pohyb směrem k lidem - snaží se získat dobrou vůli od ostatních, záviset na nich. Výběr nejsilnější osoby
- Pohyb proti lidem - vyjadřuje nedůvěru vůči společnosti, jediným prostředkem k překonání úzkosti je agresivní chování, dítě chce mít navrch a porazit ostatní
- Pohyb směrem od lidí - nechce k nim ani náležet, ani s nimi bojovat, stahuje se ze sociálních vztahů, protože se mu zdá, že mu ostatní nerozumějí a nemají o něj zájem. Způsob stažení společensky přijatelný či nepřijatelný

VZTAHY S DRUHÝMI LIDMI

- Ohrožené dítě se strnule drží jednoho z těchto tří přístupů k ostatním (nezvladatelná agresivita x slepá oddanost a konformita x vyhýbání se všem vztahům s lidmi)
- Duševní zdraví spočívá v přirozeném spojení těchto tří způsobů interpersonálních vztahů v závislosti na různých životních situacích

NEUROTICKÉ POTŘEBY DOSPĚLÝCH

- ◉ Pokračování strnulých maladaptivních postojů z dětství
- ◉ Jsou nutkavé a obvykle nevědomé - jedinec je nucen k určitému chování, nechápe plně jeho význam nebo si jej nesprávně interpretuje.
- ◉ Překonání - psychoterapie, ale také velký význam svépomoc, každý člověk disponuje uzdravnými silami
- ◉ Neurotická potřeba náklonnosti a schválení
- ◉ Neurotická potřeba partnera, který převezme péči o život dané osoby

NEUROTICKÉ POTŘEBY DOSPĚLÝCH

- Potřeba vymezit svůj život úzce vytyčenými hranicemi
- Neurotická potřeba moci
- Potřeba využívat druhých
- Potřeba prestiže
- Potřeba obdivu
- Potřeba výkonu
- Potřeba soběstačnosti a nezávislosti
- Potřeba dokonalosti a nenapadnutelnosti

RAYMOND B. CATTELL (1905-1998)

- ◉ Snižuje úlohu klinického způsobu pozorování
- ◉ Preferuje a rozvíjí zhodnocení osobnosti na základě nepřímé informace získané psychologickými zkouškami a posuzovacími nástroji
- ◉ Empiricky podložená analýza složek osobnosti statistickým postupem - faktorová analýza
- ◉ Popisnost
- ◉ Predikce
- ◉ Psychometrický přístup

RYSY

- ◉ Společné rysy - abstrakce z konkrétního operacionálního chování, každý rys je souborem odezev, které mají něco společného, jednotícího, co daný rys vymezuje.
- ◉ Povrchové x pramenné rysy
- ◉ Konstituční x prostředím utvářené rysy
- ◉ Schopnostní rysy
- ◉ Temperamentové rysy
- ◉ Dynamické rysy

FAKTORY

- ⦿ Faktory jsou pramenné rysy s přiřazenou číselnou hodnotou, která vyjadřuje jejich korelaci s jinými faktory
- ⦿ Známý příklad faktorů - inteligence, obecný faktor x dílčí schopnosti

ZPŮSOBY SBĚRU DAT

- ◉ L-data - údaje o životě, záznam o chování člověka ve společenství (údaje ze školy, informace dohledatelné v matrikách, lékařské záznamy...)
- ◉ Q-data - sebeposouzení v dotazníku, který je člověku předložen - shoda či rozdílnost mezi L a Q údaji
- ◉ T-data - objektivní testy - výsledky „zkoušek“, situací, v nichž se hodnotí chování jedince. Člověk buď vůbec netuší, že podstupuje zkoušku nebo netuší, které vlastnosti se hodnotí

DIMENZE DOTAZNÍKU 16 PF

- ◉ Vřelost
- ◉ Intelligence
- ◉ Emocionální stabilita
- ◉ Dominance
- ◉ Živost
- ◉ Zásadovost
- ◉ Sociální smělost
- ◉ Citlivost
- ◉ Ostražitost
- ◉ Snivost
- ◉ Uzavřenost
- ◉ Ustrašenost
- ◉ Otevřenost ke změnám
- ◉ Soběstačnost
- ◉ Perfekcionismus
- ◉ Napětí

KURT LEWIN (1890-1947)

- Ovlivněn tvarovou psychologií, spolupracoval s Köhlerem a Wertheimerem
- Topologická povaha této teorie osobnosti - pojmy jsou vyjádřeny v prostorových vztazích
- Základní pojmy - síla, vzdálenost, směr, je možné je dobře vystihnout matematicky
- Základní prvky - osoba P, psychologické okolí E
- Životní prostor $L=P+E$
- Chování $B=f(L)$

PSYCHOLOGICKÉ OKOLÍ

- Psychologické okolí - veškerá skutečnost dostupná dané osobě v daném čase.
- Skládá se z různých oblastí, ty jsou vymezeny hranicemi různé hustoty, pevnosti a pružnosti.
- Oblasti jsou si různě blízké či vzdálené.
- Oblasti mohou být relativně trvalé či proměnlivé.
- Přiřazení druhu a síly valence k dané oblasti.
- Vývoj osobnosti jako proces diferenciacce, tzn. členění celostního jevu do částí.

OSOBA

- Osoba je ústřední částí životního prostoru.
- Oddělená od psychologického okolí vjemově pohybovou oblastí skrze niž probíhá komunikace.
- Periferní x centrální buňky osoby

DYNAMIKA ŽIVOTNÍHO PROSTORU

- Původně navrženo pro osobnost - struktura osoby má tendenci k rovnováze, je však narušována tenzemi (přání, potřeby...), na ty osoba reaguje.
- Popis v termínech vektorů
- Tento model se přenesl z popisu jedince na popis skupiny a organizace, rozšířil se v institucích, manažerské a poradenské psychologii jako analýza silového pole.